

TÁRGYESET

A kép szobám falán

Buza Péter

Arról nem tud közelebbit dr. Rácz Dánielné, hogy ükapja, Herrich Károly milyen körülmények között kérte meg ükanyja, a szépséges Deák Szidónia kezét. De magában a nagycsaládban fennmaradt a különös kottájú esemény emléke. A Tisza szabályozását irányító magas rangú kultúrmérnök nem a maga nevében kopogtatott be a tizenhét éves kisasszony atyjaurához meg a menyasszonyjelölt-höz. Egy fiatal kollégája nevében járt el. De fordult a kocka. S milyen szerencse! Ha az eredeti forgatókönyv szerint zajlanak az események, sohasem találkozhatunk volna a táblabíró világ magyar művészetének egyik legszebb portréjával.

fotó: Sebestyén László

Deák Ignácék – feleségével és Szidóniával, hárman – a Lánchíd palotájában laktak. A Fő utca kapujában. Amikor a sorsdöntő leánykérésre sor került, a (mostoha)apa a Lánchíd Társaság könyvelőjeként dolgozott ugyanitt. Herrich Károly pedig, aki Szidit fiatal kollégája nevében megkérte, a szomszédban, az Alagút Társaság elnökeként volt gyakori látogató Budának ezen a pontján. De hogy ki volt a megbízó, nem tudjuk. Reméljük végül ő is megnősült, s talán máig élnek leszármazottai a modern Pest-Budán. A mi történetünknek most már örökre névtelen epizód szereplője marad.

Györgyi Gézáné írta meg a különös leánykérés jelenetét Bókay Árpádra hivatkozva az Új Művészet 1992. évi 6. számában (a cikk címe: Ki volt Deák Szidónia?). Herrich nem csak az apát, évek óta barátját, de a leányt is megkérdezte: hozzámenne-e ahhoz a bizonyos fiatalemberhez. – Túl fiatal vagyok még! – szabadkozott a kisasszony. – És ha én kérném? – kérdezett mást a kérésre kérő. – Azt már meggondolnám... – válaszolta pirulva a leányka.

Néhány hónappal később meg is tartották az esküvőt.

Két esküvő Budán

Györgyiné úgy keveredik bele a történetbe, hogy férje nagyapjának, a festőnek, Györgyi (Giergl) Alajosnak a legszebb portréit, azok születéstörténetét próbálta kinyomozni, s jutott el így a Bókay családhoz. Konkrétan az akkori legidősebb nemzedéket képviselő Bókay Árpádhoz (az első Bókay Árpád unokája), akinek egyik ősanyja Deák Szidónia volt. Akár csak dr. Rácz Dánielnének.

Hogy Ráczné Jobbágyi Mária, a nyugalmazott gyógyszerész, noha nagy becsben tartja, őrzi és büszkén vallja a magáénak a remekmű másolatát, miért csak az idézett Új Művészet közleményből tudja, amit most már mi is tudunk? Annak sajnálatosan szokásos oka van. Deák Szidónia és Herrich Károly leányát, Herrich Szidóniát a dinasztiaalapító Bókai János Árpád nevű fia (1856–1919) vette feleségül 1884-ben. A família ezen ágának irat- és fotóhágyatékat az ő egyik leszármazottja gondozta, aki idővel elvált a feleségétől, és minden családi dokumentumát ott hagyta régi otthonában. Már ő sem él, s lehet, hogy az asszony sem. Ami biztos: a hagyatékának ez a része már évtizedekkel ezelőtt örökre hozzáférhetetlenné vált.

Negyvenhárom éves 1861-ben Herrich Károly, a kultúrmérnöki tudomány és

gyakorlat egyik legnagyobb 19. századi ásza. Negyvenhárom éves az apósa, Deák Ignác is. Mindketten ebben az esztendőben vezetik oltár elé a maguk menyaszonyát. A Lánchíd Társaság könyvelő-

Faller Szidónia

je Witt Leopoldné Faller Szidóniát veszi nőül, adoptálva egyszersmind nagylányát, addig Witt, akkortól Deák Szidóniát, aki ekkor tizennyolc éves.

Faller Szidóniát – a családi emlékezet így tudja – mint Pozsonyból Budára költözött özvegyasszonyt vezették oltárhoz. (A Deákok családi sírboltjának táblafelirata szerint – Fiumei úti temető – ötvenegy évesen, 1868-ban hunyt el.) Csakhogy semmiféle adat nem támasztja alá, hogy Deáknak hét éven át hitvese annak a bizonyos Witt Leopoldnak az özvegye lett volna. A vonatkozó adatbázisok ismernek egy ilyen nevű zeneszerző-karmestert és opera-színházigazgatót: Leopold Friedrich Wittet (1811, Königsberg –1890, Kiel), akít a famíliában Deák Szidónia vér szerinti apjaként neveznek meg. Házasságban született a leány? Nem tudjuk. Ennek a Wittnek volt özvegye Faller Szidónia? Biztosan nem.

Azt is csak a hagyomány állítja, hogy a későbbi Deák Szidi édesanyja Pozsonyban volt színésznő az 1840-es években. Ennek sincs nyoma a mosoni színjátszás történetében.

Deyakék Szlovéniából

Mikor Györgyi Gézáne nekifutott a Giergl-kutatásnak (hagyatéka e tárgyban két publikáció, az egyik az Új Művészet már

említett közleménye, a másik a világhálón érhető el: a Magyar Történelmi Társulat 1991. évi pályázatán különdíjat nyert dr. Györgyi Gézáne Zámor Magda (1907–1994) családtörténeti munkája, arra is

Herrich és ifjú arája

megpróbált választ keresni: rokonságban állott-e egymással Deák Ferenc és Deák Szidónia. Nem csak a névazonosság miatt gondolt erre, de azért is, mert a Deák-

Deákek családi kriptája

portré, épp úgy, mint Szidóniáé, az 1860-as évek legelején készült. Nem sikerült pontra cserélnie a kérdőjelét.

Deák Ignác Mária nevű húga egy bizonyos Hartmann hajóskapitány neje volt.

Dédunokáját, az azóta elhunyt Koltai Andorné Groffits Máriát bő egy évtizede sikerült kifaggatnom családjá eredetéről. Herrich Károly nyomában jártam akkor, aki nem csak mint Tisza-szabályozó, de mint Pestszentlőrinc és Kispest területének parcellázó földbirtokosa is jelen van a helytörténeti irodalomban. (Lásd BUDAPEST 2004/3. szám). Irataiból derült ki: Deák Ignác és a Haza Bölcsé esetében nincs szó rokonságról.

A Debrecenbe beköltöző ős, Anton Deyak Niedergereuthban született (ma Dolenz-Lazi, Szlovénia). Gyermekei már Deák néven alapítottak egzisztenciát Magyarországon. József például dohánykereskedő lett. Akkor ment tönkre, amikor a 19. század közepén megalakult a Nemzeti Dohánybolt Hálózat (bocsánat: az állam monopolizálta a dohánykereskedelmet). Budára költözve az Adriatica Biztosító Társaságnál vállalt hivatalt. Deák Antal, Ignác egy másik testvére pedig ügyvédként működött a fővárosban. (Ő halt meg legkorábban mindük közül, ezért áll az első helyen a neve a Fiumei úti temető falmenti kriptasorában a családi sír tábláján.)

Györgyi Alajos (aki Giergl nevét 1859-ben magyarosította), már korábban jó barátságban volt Herrich Károllyal. Az ő kedvéért-kérésére festette meg az ifjú araportrét meg édesanyját, ahogy a barát-

ját is. Sokáig ott függött mind a három abban a villában, amelyet az 1870-es évek elején még Herrich épített, s amit aztán leánya, Herrich Szidónia azaz Bókay Árpádné örökölt meg (ezért aztán Bókay-villának

ismerik Lőrincen), és amelyben a család élt nyaranta, egészen az államosításig, amikor nagy kertes úttörőház lett belőle.

Hogy ez utóbb említett két festményről is közreadhatunk egy-egy reprodukciót, az *Lindner Magdolna* művészettörténésznek köszönhető. 1984-ben Györgyi Gézáné kérésére a harmadik Bókay Arpádék rózsadombi lakásán lefotografálta őket. De mire néhány évvel később megfelelő felszereléssel visszamehetett volna, Árpád már nem élt, özvegye pedig kiköltözött leányaikhoz Párizsba. Magával vitte az ősök képeit is. Azóta ő is meghalt, a család tudomása szerint *Bókay Katinál* függnek a falon, valahol Amerikában. Van (volt) itt (ott) egy, a tárgyunkhoz szorosán kapcsolódó másik olajkép is. 1870 körül *Than Mór* lefestette az akkor már híresen-szépnek a képen se látszó Deák (Witt) Szidóniát azaz Herrich Károlynét is.

Az igazi az igazi...

A művészettörténet berkeiben csak bő háromnegyed évszázada számon tartott híres portrét – Györgyi festményét Szidóniáról – a harmincas évek közepéig a család birtokolta. Lőrincről a jeles műgyűjtő *Túroczai Sándor* vásárolta meg. 1938-ban lesz a Fővárosi Képtár kiállítási darabja. Györgyi Gézáné idézi *Kopp Jenőné* történetét egy jelenetről, amelynek *Kopp Jenő*, az emlékező férje, a

Herrich Károly és anyósa Györgyi Alajos baráti szívegyéből készített festményein

képtár akkori igazgatója volt a tanúja, sőt szereplője: „Mikor a Szidónia portré a Fővárosi Képtárba került, egy nagyon idős hölgy állt meg a kép előtt és könnyezett. Az igazgató tapintatosan megkérdezte, segíthetek valamit? – Köszönöm, csak azért érzékenyültem el annyira, mert itt láttam viszont édesanyám arcképét, amit az örökösök eladtak.”

Than Mór ilyennek látta a négygyermekes Deák Szidóniát

Herrich Szidónia 1863-ban született (és 1947-ben halt meg). Különös fénytörést ad a fenti mondatoknak, hogy a Bókay családban tartja magát a meggyőződés: Györgyi Alajos remekét éppen ő maga, Szidi mama adta el annak idején, nem pedig a megfeddett „örökösök”. Létezik továbbá egy olyan változata is az adásvétel történetének, hogy a család másolatot készített a festményről, s azt adták el a műgyűjtőnek. Az „igazi” ott maradt a lőrinci villában. Rácz Dánielné maga meséli el ezt a históriát, hozzátéve: Szidi mama halála után Herrich Szidónia

Bókay Judit nevű leányának a férje, *Verebély László* megvizsgáltatta szakértővel az akkor még Lőrincen függő portrét, és a művészettörténész megállapította: az a másolat. Hogy mi történt ezzel a példánnyal később? Nem tudjuk.

Kopp fedezte fel a magyar pikúra talán legszebb biedermeier portróját a közön-

Szidónia húga, Herrich Melánia életvonala az Eleőd családban folytatódik. Az ismeretlen festő művét az ősanjáról Eleőd Ákos családja őrzi

ség számára. 1942-ben publikálta a képet először a szaksajtóban. Később a Magyar Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe került, onnan pedig az 1957-ben megalakult Magyar Nemzeti Galériába. 1967-ben bélyeg készült róla, aztán képeslap. Reprodukcióját rendszeresen beválogatták reprezentatív összeállításokba. Sztárja lett a magyar portréfestészetnek.

És – hogy visszaérkezzünk Rácz Dánielné nappalijába – készült a Galéria eredetijéről még egy másolat. (Pontosabban ez az egy biztos, hogy elkészült). Lakása főhe-

Bókayné Herrich Szidónia

lyén hirdeti az ükunoka hűségét, tiszteletét. Bizonyos *Ságody Ambro* festette meg, aki dr. Rácz Dániel jóbarátja, a Bókayaknak is távoli rokona volt. Szakmájára nézve kelme-festő, s mellette szorgos amatőr. Úgy is, mint a xilofon rendszeres megszólaltatója, és úgy is, mint az ecset szintén rendszeres nem-hivatásos mestere. ●